

SAN MARINO & LE MARCHE

-de oudste republiek op aarde-

Nog grotendeels onbekend koestert Le Marche ongewone bestemmingen: met Urbino zowat de hoofdstad van de renaissance, met groene heuvels en forten een traag Italië, en met San Marino aan z'n grens een van de kleinste republieken in Europa.

Wat doet dit landschap deugd: voldaan van de harmonie tussen mens en Toscaanse natuur nip ik op het grote, schone en hellende plein van Arezzo een laatste keer van de cappuccino. La vita è bella, denk ik en herken locaties uit de gelijknamige film. De fresco's van Piero della Francesca in de basiliek waren meesterlijk, graag bezoek ik nog een paar dorpen waar de schilder zijn landschappen zo perspectiefvol heeft nagelaten, maar dan steek ik, twee keer zelfs, de grens over: eerst rijd ik Le Marche binnen, de provincie die in de schaduw van Toscane en Umbrië weinig licht krijgt. Tussen Adriatische zee en Apennijnen ligt Le

Marche of de Marken. De kust, met industrie en badplaatsen als Rimini en Cattolico, is dichtbevolkt. Het binnenland daarentegen is vaak leeg en wild. Bossen, heuvels en bergen met vergeten dorpen maken van dit stukje Italië een weinig bezochte bestemming. Dan, de tweede keer echt over de grens, wil ik een van Europa's dwergstaten bezoeken, de republiek San Marino. Ook nu schuiven de heuvels zacht in elkaar, het is alsof ze liefdevol paren. Het groen van de loofbomen is zondoordrenkt, klaprozen blozen tussen korenaren, af en toe domineren olijfbomen het land. In dit binnenland associeer ik Le Marche niet met de Marken, dat laagland van rijstvelden en landbouwgronden. Aan de Adriatische kust lokken heidense badplaatsen, maar het binnenland is vergeten gebied. Langs kronkelwegen dein ik door vredig land dat nergens herinnert aan de middeleeuwse stadsstaten, die met geweld Umbrië en Toscane hebben geteisterd. Pastoraal land zonder pijn in de tijdsgewrichten. Slechts fladderende hoppen wekken de aandacht.

Tot op een heuvel, esthetisch volmaakt en militair angstaanjagend tegelijk, het fort van San Leo alles domineert: een burcht te massief voor het landschap. Romeinse vesting met een tempel

voor Jupiter, in de vijftiende eeuw door architect Martini aangepast aan de uitvinding van kanonnen, gevangenis van pausen en uitkijkpost van de fascistten, maar ook begraafplaats van de heilige Leo is de burcht vandaag een verstillid dorp. Dante mag zijn Vagevuur uit de Goddelijke Komedië naar het fort hebben gemodelleerd, op de Piazza Dante Alighieri heerst niets dan vredigheid. Twee kerken domineren de hoogste plaats, rondom wachten restaurants en winkels op dagjesbezoekers. Ik kijk uit over het land en zie op een tegenoverliggende heuvel, gekneld tussen Emilia-Romagna en Le Marche, het onooglijke San Marino liggen.

ANTIEK LAND VAN DE VRIJHEID

Voor niemand is die rots een reisdoel op zich: pietluttig klein als Vaticaanstad en Monaco, maar kleiner dan Andorra is de RSM – zo staat het op nummerplaten van de auto's-, een uitstap voor zonnebaders en bustoeristen. Parkings zijn er op voorzien, net zoals het klassieke trio restaurant-terras-souvenirwinkel. Maar de republiek, zo blijkt, is meer dan de hoofdplaats Borgomaggiore op de zevenhonderd meter hoge Monte Titano: rondom liggen

negen dorpen, bossen, wijn- en fruitgaarden, graanvelden en haast onzichtbare grensovergangen. ‘Benvenuti nell’ antica terra della libertà’, staat op een bord: welkom in dit antiek land van de vrijheid, langs alle kanten omgeven door Italiaanse bodem. Geschiedenis kent vreemde kronkels: terwijl Florentijnse stadsstaten en de koninkrijken Lombardijë, Napels en Sicilië opgingen in het eengemaakte Italië van de negentiende eeuw ontsnapte San Marino, gesticht door de gelijknamige heilige in 371 voor Christus, aan iedere inlijving. Pausen, condotieri, de hertog van Urbino en zelfs Napoleon respecteerden de grenzen van de rots en haar dorpen. Het maakt San Marino, dat beweren de inwoners, tot oudste republiek op aarde. Zo rijd ik traag dit nieuwe land binnen, met achter de eerste bocht meteen controle van politie in groen uniform. De twee mannen zijn m’n eerste kennismaking met de 26.000 inwoners van de 61 km² grote republiek. Grappig hoe ik me verdiep in cijfers: hoe onooglijker hoe boeiender de details.

EILAND IN ITALIË

Op de Piazza della Libertá heb ik het wisselen van de wacht gemist. De stoere Guarda, met bajonet op het geweer, gunt me

een schalkse blik. In het Palazzo Publico huizen de Kapitein-Regent en de verkozen vertegenwoordigers van het Marinese volk. Het uitzicht over de heuvels van de Marken is weids en winderig. Als staatkundige miniatuur vind ik SM een kleine openbaring, het is een eiland in Italië met klooster en basiliek, musea, wallen en kantelen, geplaveide straten met een overdaad aan toeristische valkuilen, goed voor harnassen en kruisbogen, namaakwapens van dagge tot AK-47, met lokale munten en een uitgebreide collectie postzegels.

Aan een kraam koop ik een set zegels met vogels, sommige zoals de wielewaal had ik als kind al. En overal leiden trappen naar de top van de Titanenberg, die met drie rocce of fortin op een steile klif over het land waakt. Ineens wordt het stil, want op weg naar de laatste toren is er alleen nog bos, vogelgezang en de wind die onder me het hele land tot aan de Adriatische Zee opentrekt, met de wellustige kust en de vlakte, de wolken en de heuvels van Le Marche. Ik moet enkel nog afdalen naar de auto, waar de gendarmerie me heeft opgezadeld met een parkeerboete. Ook het kleine San Marino heeft deviezen nodig.

GEWURGDE PRIESTER

San Marino is een republikeins luchtkasteel. Terug de grens over die er niet meer is, terug in Italië. Het brood dat de vrouw op tafel zet, is zout: het smaakt zoals in Toscane, het smaakt anders dan in Umbrië waar alle brood ongezouten is. Met een karaf vino rosso kijk ik uit over de vallei en de heuvels. Antipasta della casa belooft een keuze aan worst en hesp, met olijven, artisjok, augurken, rucola, meloen en kaasschilfers. Een stilleven als voorgerecht voor het middagmaal in Urbino, de hoofdstad van de renaissance. Dat is overdreven lof, want wie tart de heerschappij van Firenze en Siena, van Rome en Venetië? Maar het is de faam van één man, die me naar Le Marche en deze stad heeft gelokt: hertog Federico da Montefeltro en zijn naar het heet ideaal paleis. De stad is steil zoals alle heuvelsteden, zoals alle versterkte stadsstaten met een middeleeuws verleden. Het is inspannend klimmen en wie tot in het park doorstapt, heeft een uitgeput zicht op de citadel met haar dakpannen, de koepel van de kathedraal en de ranke torens van het hertogelijk paleis. Maar eerst, in de trattoria, bestel ik strozzapreti als hoofdgerecht en de bazin, als was ze een verlichte vrijdenker, serveert een bord ‘gewurgde

priester' met dikke pastaslierten in tomatensaus, met paddenstoelen, spek en een vleugje room. De karaf raakt leeg en ik maak me op voor een bezoek aan de ideale renaissance.

HERTOG MET HAAKNEUS

'Federicus Urbinus Dux Montisferetri', zo begint op het binnenplein van het Palazzo Ducale de lofzang op de hertog van Urbino, in één persoon zowel hertog en principe, condotieri of loyaal veldheer en humanist avant la lettre, mecenas en liefhebber van muziek en letteren, schilderkunst en architectuur. De Cortine d'Onore oogt als veel binnenplaatsen in Italiaanse paleizen, maar met de inscriptie boven de galerij is de toon gezet. Het paleis is ontworpen door Luciano Laurana, die met één schilderij verantwoordelijk is voor alle futuristische projecten over de volmaakte samenleving (die ideale stad hangt in het paleis). Brede trappen, hoge plafonds en ruime kamers baden in het licht, marmeren vloeren, wandtapijten en open haarden maken van de wandeling door het paleis een renaissancistisch genoegen. Al in het eerste vertrek domineert de hertog met een sculptuur het verhaal van een halve eeuw voorspoed: hij staat zoals altijd in profiel, om de simpele reden dat hij in een veldslag zijn rechter oog verloor. Maar hij is onmiskenbaar: zowel op het portret van Piero della Francesca, een van de beroemdste portretten uit de vroege renaissance, als op het schilderij van Berruguete is de haakneus het meest opvallende detail van zijn fysiognomie. Als signore, als krijger en kunstenaar staat hij geschilderd: geharnast, een boek lezend, z'n bleke zoon aan z'n voeten. Bij iedere stap in deze tempel voel ik welopgevoedheid. Het is in deze vertrekken aangenaam toeven. Ongewapend ontving de hertog adel en de armste onderdanen, hij verzamelde een ontzaglijke bibliotheek, de Studiolo is bedekt met portretten van zijn leermeesters uit kunsten en wijsbegeerte. Maar ook de schitterende werken van Piero della Francesca, Rafael, Ucello en dat merkwaardige doek

van Laurana maken dit paleis tot een oase van verfijning in de afgelegen Marken.

HOOG OP HET LIJSTJE

Zo sta ik weer op straat, met een vloedgolf van studenten die van de universiteit uitzwermen naar de terrassen op de pleinen. Piazza met kathedraal en winkels, de Piazza Republica die nog drukker is. Een straat trekt steil omhoog naar de Casa Natale van Rafael. Het is een mooi huis, rijk gevuld met huisraad en twee werken van de schilder: als het waar is dat de Maria op de Madonna met hond naar zijn moeder is geschilderd, ben ik een fan. Nog steiler leidt de straat naar zijn beeld in het park. In een weide met moderne kunst studeren jongeren, ze liefkozen, babbelen, dutten in de zon. Een groep Japanners oefent zich in het stadsgezicht en vereeuwigt de skyline van daken, kathedraal en paleis met de twee ranke torens. Urbino is een mooie stad, streng, harmonieus, uitgevonden door een van de voortreffelijkste figuren uit de renaissance, dat scharnier tussen middeleeuwen en moderne tijden. Buiten de stad maak ik nog een wandeling naar de kerk van San Bernardino, waar in zwarte zerken de hertog en zijn zoon

begraven liggen. Vrouwen poetsen de vloer en de sarcofagen. We groeten elkaar, iemand fluistert dottore. Urbino is een van de meest fascinerende steden van Italië: met Venetië, Bologna en Napels staat het hoog op mijn ingebeeld verlanglijstje.

Verschenen in Grande, 21.11.2008.